

# پرستاری از دیدگاه ائمه علیه السلام (شیوع بیماری کرونا)

تهیه کنندگان : علیخانی، صادقیان، جعفری

استاد محترم: سرکار خانم گلاب

## چکیده

وجود انسان، از دو بخش جسم و روح تشکیل شده که با وجود تفاوت های اساسی و ذاتی، کاملاً در تعامل و ارتباط می باشند. سلامت هر دو بخش برای سعادت و رشد بشر لازم است و البته سلامت جسم و روان مقدمه ای برای سلامت روح و از ملزومات آن است. کادر درمان شامل پزشکان و پرستاران با تکیه به علم طب به حفظ سلامت جسم و با دانسته های دینی خود به سلامت روح می پردازد؛ و لذا این دو مهم از اصول اصلی دیدگاه اسلام می باشند. پرستاران علی رغم هوش و سواد تخصصی بالا به دلیل مراقبت و تماس بیشتر با بیماران باید از صفات اخلاقی شامل انگیزه بالا، قدرت تحمل، دل سوزی و بردباری برخوردار باشند. این گونه افراد، در ضمیر پاک نیک فطرتان جامعه جای دارند و محبوبیت اجتماعی بالایی می یابند؛ زیرا همگان می دانند که پاداش های مادی نمی تواند جبران کار طاقت فرسای پرستاران باشد، بلکه باید اجر واقعی خویش را از خداوند دریافت کنند. جامعه اسلامی و مسلمان نیز بر اساس آیات قرآن (مَنْ لَمْ يَشْكُرِ الْمَخْلُوقَ لَمْ يَشْكُرِ الْخَالِقَ) همواره زحمت ها و تلاش های بی منت آنان را ارج می نهند. بزرگداشت و ارج گذاری مقام پرستار، خود بیانگر ارزش اجتماعی و جایگاه والای

این شغل است. حضرت امیرالمومنین علی (ع) در حدیث (مَنْ تَطَبَّبَ، فَلْيَتَّقِ اللَّهَ وَ لْيَنْصَحْ وَ لْيَجْتَهِدْ) مهمترین ویژگی های اعضای کادر درمانی را پروا از خداوند، خیرخواهی و جدیت داشته نام برده است. به عبارتی طبیب و پرستار باید هم خود دیندار باشند و علم طبابتشان مغایر با دین و شرع مقدس دین اسلام نباشد. این روزها که کشور با بیماری فراگیر کرونا مواجه می باشد، پزشکان و پرستاران در خط مقدم مبارزه قرار دارند و با به خطر انداختن سلامت خود و خانواده به مراقبت از هم نوعان خود روی آورده اند، باشد که بر اساس سخن رسول خدا (من قام علی مریض یوما و لیلۃ بعثه الله مع ابراهیم الخلیل علیه السلام فجاز علی الصراط کالبرق اللامع و من سعی لمریض فی حاجۃ فقضاها خرج من ذنوبه کیوم ولدته امه) با ابراهیم محشور و اجر زحمات و فداکاری هایشان را در دنیا و آخرت ببینند. هدف این مقاله بررسی روایات و احادیث موجود در مورد نقش پرستار و وقایع تاریخی اسلام که در ارتباط تنگاتنگ با شغل و حرفه مراقبت از بیمار و پرستاری و اهمیت آن و ویژگی های پرستار از دیدگاه اسلام می باشد.

**کلید واژه ها:** پرستاری، بیماری، اسلام، تشیع، امام و ائمه معصوم، نبی اسلام، کرونا

## ۱-مقدمه

براساس تعریف سازمان جهانی بهداشت که در سال ۱۹۸۴ منتشر شده، بیماری حالتی است از نبود تندرستی کامل جسمی، روحی و اجتماعی و همچنین از دست دادن سلامتی و وظیفه پزشک و پرستار کمک به رفع این مشکل و بازگشت حالت بیمار به حالت عادی می باشد. پرستاری، تاریخچه ای بسیار کهن دارد. مردمان گذشته

باور داشتند که گناه و کفر انسان ها، علت اصلی بیماری هاست. ازاین رو، پرستاری بیماران، به گونه ای بسیار ابتدایی و به دست متولیان امور دینی صورت می گرفت. در منابع آشوری و در قوم های ایرانِ قدیم، به نوعی از پرستاری و پرستاران سخن به میان آمده است. شش قرن پیش از میلاد مسیح، در هند، شناخت و علم نسبت به تهیه دارو، فداکاری نسبت به بیمار، پاکی روح و پاک چشمی، چهار ویژگی اساسی و لازم پرستاری به شمار می رفت. بقراط، حکیم و طبیب یونانی اعتقاد داشت که پزشک، یا باید خود از بیمار پرستاری کند یا یکی از شاگردانش را بدین کار گمارد. ولی امروزه پرستار به کسی اطلاق می شود که در زمینه اصول علمی و مهارت های حرفه ای مراقبت، درمان و آموزش بیماران تحصیل کرده و در آن مهارت داشته باشد. در گذشته به تمام مراقبین بیماران و ناتوانان پرستار می گفتند ولی امروزه پرستار فردی است که دارای تحصیلات دانشگاهی در این زمینه است. در ایران پرستارانی در مقاطع تحصیلی کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکترای پرستاری وجود دارند. آموزش پرستاری در ایران، بخصوص برای زنان، همواره دچار مشکلاتی بوده است. به طور مثال تا دهه ۱۹۵۰ میلادی، آموزش پرستاری برای زنان در ایران یک تابوی اجتماعی محسوب می گردید. نخستین موسسه ای که به زنان ایران آموزش پرستاری ارائه می داد بیمارستان پرزبترین آمریکاییان در تهران از سال ۱۸۹۳ بود. مدارس دیگری در رشت (۱۹۲۴)، همدان (۱۹۲۷)، و کرمانشاه (۱۹۳۱) سپس تأسیس گردیدند. در سال ۱۹۳۶ بود که دانشگاه های کشور همانند: ارومیه، تبریز و سپس تهران آموزش پرستاری مدرن را در ایران آغاز کردند. دانشگاه شیراز نیز کار خود را در سال ۱۹۳۷ آغاز کرد. مدیریت و تدوین دوره های این موسسات بنا بر درخواست وزارت آموزش عالی کشور تماماً بر عهده متخصصین پرستاری از آمریکا واگذار گردید.

چهارده مؤسسه آموزش عالی در سال ۱۹۶۹ در ایران رشته پرستاری را ارائه می‌کردند، اما تنها دانشگاه شیراز دوره چهارساله پرستاری ارائه می‌داد. براساس استانداردها، می‌بایست تعداد پرستاران سه برابر تعداد پزشکان یا دو برابر تعداد تخت‌های بیمارستانی باشد یا در ازای هر هزار نفر جمعیت، سه پرستار وجود داشته باشد. همچنین استانداردهای جهانی نشان می‌دهد در بخش داخلی و جراحی، هر ۴ تا ۶ بیمار باید یک پرستار داشته باشند که در ایران، هر ۱۲ بیمار یک پرستار دارند این مهم نشان دهنده ی بار سنگین بر دوش پرستاران کشور ایران نسب به استنادات های جهانی می باشد.

## ۱-۲- دسته بندی حرفه پرستاری از حیث نوع مشاغل

مولی علی(ع) می فرماید: کارها بر سه گونه است: فرایض (واجبات)، فضائل و معاصی. فرایض یا واجبات به فرمان حتمی، خواست و رضایت خدا و علم و تقدیر اوست و اگر بنده اینگونه کارها را بجا آورد از عذاب خدا برهد. ولی فضائل بر فرمان حتمی و الزام خداوند نیست و تنها به خواست و رضایت و علم و تقدیر اوست و هر که خواهد داوطلبانه انجام دهد و پاداش گیرد. معاصی نه به فرمان خداست، نه به خواست و رضای او، ولی علم و تقدیر خدا به آنها تعلق گرفته و اگر بنده آنها را به طور اختیاری انجام دهد، از طرف خدا کیفر ببیند، زیرا خداوند بنده را از انجام آنها منع کرده و او نپذیرفته است. بنا به استدلال حضرت علی(ع) حرفه پرستاری شغلی است از نوع فضائل (مستحبات اختیاری) و افرادی که این شغل را انتخاب می کنند، به ذوق و شوق و علاقه اختیاری خود برمی گزینند.

## ۲-۲- حرفه پرستاری از نظر علم و دانش

صاحبان حرفه پرستاری، مجهز به زیور علم و دانش هستند و مدتی از دوران حیات خود را در تحصیل علوم به شکل تئوری و علمی سپری می نمایند. لذا به سبب دارا بودن علم، جزو میراث داران انبیاء و پیروان راستین امامان معصوم می توانند قرار گیرند، زیرا پیامبر اسلام(ص) فرموده اند: العلم میراثی و میراث الانبیاء من قبلی: علم میراث من و میراث پیغمبران پیش از من است. در این حدیث علم در معنای کل آورده شده و شامل علم الادیان و علم الابدان است و پاداش اصل هر عمل در آخرت پیش خداست. پس از دیدگاه اسلام و پیشوایان شرع مبین، حرفه پرستاری از نظر لفظ باید شامل علم و دین و خداشناسی و مسائل علوم طبیعه باشد.

## ۲-۳- حرفه پرستاری از نظر نوع خدمت

همه ما می دانیم که شاغلین این حرفه، بهترین مقطع از دوران سنی خود را، که حدوداً بین ۲۵ تا ۴۵ سالگی است، بعد از فراغ از تحصیل مصروف خدمت به بندگان بیمار، رنجور، علیل و نیازمند می نمایند. در بیمارستان ها، درمانگاه ها، مراکز اورژانس و یا در موارد سوانح طبیعی مانند زلزله، سیل، آتش سوزی و یا در جنگ ها، هنگامی که چشم ها به خواب شیرین بسته شده و قلب ها به طور آرام می تپد، این ایثارگران با چهره مصمم و قلبی مطمئن از شفای الهی، و با صبر و استقامت در مقابل خستگی و بی خوابی، و با رافت و مهربانی در کنار تخت بیماران حاضر شده و با اجرای دستورات و رفع نیازها، درد دردمندی را تسکین داده و اضطراب درونی بیماری را به آرامش تبدیل کرده و بیماران را به شفا و عنایت خاصه ی حق تعالی امیدوار می سازند و در قبال این ۶ تا ۸

ائمه معصومین علیهم السلام و ایثارگران کشور خوب درخشیدند و وظایف خود را بنحو احسن انجام دادند که این امر حاکی از روحیه ایثارگری و شهادت طلبی این عزیزان است که درس ایثار و فداکاری را از زینب کبری بزرگ پرستار عرصه کربلا فراگرفته اند.

نکته قابل تامل در این زمینه این است که به دلیل خدمات بسیار خوب کادر درمان و پرستاران میزان مرگ و میر ناشی از این بیماری حدود ۷ و دو دهم درصد می باشد در صورتی که متوسط جهانی این آمار بیش از ۱۷ و شش دهم درصد بوده است. پرستاران شرایط سخت کاری را در این روزها متحمل می شوند. این عزیزان ساعتهای متوالی در لباسهای مخصوص به همراه ماسک و عینک و در شرایط مخاطره آمیزی به انجام وظیفه می پردازند. از سوی دیگر خانواده پرستاران علاوه بر اینکه از نظر روحی و عاطفی اضطراب و استرس شدیدی متحمل می شوند در معرض ابتلا به این ویروس هستند.

در این برهه حساس پرستاران کشور ما در مقایسه با بسیاری از کشورهای غربی و پیشرفته عملکرد مطلوبتری داشته اند و ایثارگرانه به وظایف انسانی خود در مقابل نیازمندان و بیماران و بر اساس توصیه های اسلام عمل نمودند که یقیناً همه مردم و مسئولان کشور قدردان زحمات و فداکاریهای این عزیزان خواهند بود

#### ۶- نتیجه گیری:

بر اساس تاریخچه ادبیات مرور شده می توان اینگونه دریافت که متأسفانه نرم تعداد پرستار به بیمار در کشور ایران از استاندارد های جهانی پایین تر بوده است و همچنین پرستاران در یک کشور اسلامی بیشتر از جنبه حقوقی و

حقیقی مسئولیت درگیر جنبه های معنوی و خدا دوستانه آن می باشند که بار اضافه ای را به دوششان انداخته است و پاداش و اجر آن اخروی می باشد. همچنین در مورد شیوع بیماری کرونا می توان اینگونه گفت که عدم رعایت توصیه های دینی در مورد تغذیه مناسب باعث انتقال زنجیره بیماری کرونا به انسان شده است. بنابراین رعایت تمامی توصیه های بهداشتی دین مبین اسلام از اصول اولیه برای رفع بیماری کرونا می باشد.

از طرفی با توکل به خداوند و توصیه توسل به خدا، آرامش مردم حفظ، استرس و اضطراب در میان آنها را کاسته می شود. از طرفی آموزش لازم اصول بهداشتی و سلامت باید به مردم داده شود. از مطالبی که در این مقاله بیان شد و نکاتی که راجع به ارزش و اهمیت شغل پرستاری در اسلام و آثار معنویت و اخلاق و مسئولیت پذیری در این شغل مطرح شد از جمله نکات مهمی که از روایات ائمه اطهار علیهم السلام راجع به پرستاری از بیمار برداشت می شود و با توجه به شرایط کنونی و شیوع بیماری کرونا و انجام وظیفه این قشر جامعه در حساس ترین و پرمخاطره ترین زمان قابل تقدیر است. پرستاران در این برهه زمان ثابت کردند که مصداق پرستاری به تمام معنا و تمام ابعاد معنوی می باشند. آموزه های دینی ما که در مروری بر ادبیات مطرح شد بیانگر عدم صلب مسئولیت کادر درمان در برخورد با بیماری فراگیر و اگیر می باشد همانگونه که پیامبر با صحابه دچار آبله رفتار می کرد. بنابراین پرستاران با گذشتن از جان خود با وجود سختی کار بسیار زیاد در این شرایط با تمام وجود از بیماران مبتلا به کرونا پرستاری کرده و نقش بسیار مهمی در مهار این بیماری در کشور را داشتند به طور کلی آموزه های دینی می تواند در مسئولیت پذیری افراد در هر شغل در زمانهای بحرانی و سخت راهگشا باشد

## ۷-منابع

- ۱- قرآن مجید
- ۲- صحیفه سجادیه
- ۳- نهج البلاغه
- ۴- رساله ذهبیه
- ۵- کتاب علل فضل بن شاذان
- ۶- شرح چهل حدیث (اربعین حدیث)
- ۷- حدیث از حضرت امام صادق علیه السلام
- ۸- جملات قصار امام خمینی (س)
- ۹- تاریخ پیامبر اسلام، محمد ابراهیم آیتی، دانشگاه تهران، ۱۳۷۸.
- ۱۰- شناخت کروناویروس نوین ۲۰۱۹ و کووید-۱۹ بر اساس شواهد موجود- مطالعه مروری
- ۱۱- گروهی از نویسندگان، دانشنامه جهان اسلام، ج ۵، ص ۵۵۵
- ۱۲- احکام پرستاری، ص ۲۵.
- ۱۳- زنان پرستار در صدر اسلام:
- ۱۴- احکام پرستاری، ص ۳۴؛ بحارالانوار، ج ۱۹، ص ۱۸۴.
- ۱۵- الطبقات الکبری، ج ۸، ص ۲۹۲.
- ۱۶- نسایی، السنن الکبری، ج ۵، ح ۸۸۸۱، ص ۲۷۸.
- ۱۷- برگرفته از: محمد محمدی ری شهری، دانش نامه احادیث پزشکی، مرکز دارالحديث، صحیح البخاری، ج ۵، ح ۵۳۹۰، ص ۲۱۶۲.
- ۱۸- الطبقات الکبری، ج ۸، ص ۴۲۵.
- ۱۹- السیره النبویه، ابن هشام، ج ۳، ص ۲۵۰
- ۲۰- برگرفته از: دانش نامه احادیث پزشکی، ص ۱۱۴؛ المعجم الصغیر، ج ۱، ص ۱۱۷.
- ۲۱- صحیح مسلم، ج ۳، ص ۱۴۲، ص ۱۴۴۷.
- ۲۲- الطبقات الکبری، ج ۸، ص ۴۱۴.
- ۲۳- همان، ص ۴۱.
- ۲۴- احکام پرستاری، ص ۴۵.
- ۲۵- پرستاری فاطمه علیهاالسلام از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله:
- ۲۶- مهدی نیلی پور، فرهنگ فاطمیه، اصفهان، مرکز فرهنگی شهید مدرس، ۱۳۸۰، ج ۱، ص ۱۴۸.



۲۷-بحارالانوار، ج ۲۰، ص ۳۱؛ سیره بن هشام، ج ۳، ص ۱۰۶

۲۸-پرستاری زینب کبرا علیهاالسلام در کربلا:

۲۹-احکام پرستاری، ص ۳۷.

۳۰-سیدعبدالحسین دستغیب، زندگانی حضرت زینب علیهاالسلام، ص ۳۰.

۳۱-سیدمحمدباقر صدر، فدک فی التاریخ، فصل اول.

۳۲-دانش نامه جهان اسلام، ج ۵، ص ۵۵۶.

۳۳-میزان الحکمه، باترجمه فارسی، ج ۱۱، ح ۱۸۷۷۵، ص ۵۵۲۴.

۲۴-میزان الحکمه، ح ۱۸۷۶۹.

۲۵-کنز العمال، ج ۳، ح ۶۶۸۰، ص ۳۰۶.

۲۶-ثواب الاعمال، ج ۱، ص ۲۲۹.

۲۷-مشکاة الانوار، ح ۱۶۲۶، ص ۴۸۷.

۲۸-بحارالانوار، ج ۳، ص ۸۸.

۲۹-میزان الحکمه ترجمه فارسی، ج ۱۱، ح ۱۸۷۹۸، ص ۵۵۲۴.

۳۰-همان، ح ۱۸۷۶۷.

۳۱-کنز العمال، ج ۳، ح ۶۶۸۰، ص ۳۰۶.

۳۲-انبیاء: ۳۵.

۳۳-الدعوات، ص ۱۶۸، ح ۴۶۹.

۳۴-همان، ح ۱۷۶، ص ۲.

۳۵-همان، ح ۴۸۳، ص ۱۷۲.

۳۶-المجازات النبویه، ح ۳۴۹، ص ۴۳۰.

۳۷-الدعوات، ح ۴۸۲، ص ۱۷۲.

۳۸-ارشاد القلوب، ص ۴۲.

۳۹-البيان و التبیین، ج ۳، ص ۱۵۳.

۴۰-نهج الدعوات، ص ۱۳۲.

۴۱- ثواب الاعمال، ج ۱، ص ۲۲۹.

۴۲-المستدرک علی الصحیحین، ج ۴، ح ۸۲۲۰، ص ۴۴۵.

۴۳-الاحتجاج، ج ۲، ح ۲۲۳، ص ۲۲۵.

۴۴-بحارالانوار، ج ۸۱، ص ۲۰۶.

٤٥-كتاب من لا يحضره الفقيه ، ج ٤ ، ص ١٦ ، ح ٤٩٦٨.

٤٦-الأمالى للصدوق ، ص ٥١٧ ، ح ٧٠٧.

٤٧-كلاهما عن الحسين ابن زيد، عن الإمام الصادق عن آبائه عليهم السلام ، ثواب الأعمال ، صفحه ٣٤١ ، حديث ١ عن ابن عباس نحوه .

٤٨-بحار الأنوار ، ج ٨١ ، ص ٢١٧ ، ح ٩.